

ideology and mentality. The conceptualization of conflicting parties is here based on the dichotomy *Occident* : : *Orient*, reflecting the opposition between western and eastern civilizations.

Key words: frame structure, concept **TERRORISM**, slot, innovation, the war of linguistic signs.

Стаття надійшла до редколегії
31.03.2014 р.

УДК 811.133.1.003.32

Лариса Сидельникова

Відображення принципу гармонії протилежностей у літерних знаках французького письма

У статті наведено результати дослідження символічних особливостей літерних знаків сучасного французького письма. Уперше осмислено функціонування літер французького алфавіту як геометричних форм, які всередині системи відображають універсальні метафоричні поняття та відбивають основні принципи світосприйняття, зокрема гармонії протилежностей. У роботі встановлено основні символи та концепти, які складають образно-поняттєву систему початкових літер французького письма, що дало змогу розкрити філософський аспект алфавітної системи французької мови.

Ключові слова: літерний знак, символ, концепт, алфавіт, письмо, французька мова.

Постановка наукової проблеми та її значень. Алфавіт будь-якої мови – це упорядкована система символів, які мають нескінченно багато таємних або втрачених смислів, важливих для усвідомлення та освоєння людиною реальності. На сучасному етапі розвитку наукової думки розуміння символічної ролі літер в алфавітній системі лише поступово розкриваються лінгвістичними та фольклорними дослідженнями таких учених, як Ю. С. Степанов, Д. Дирингер, В. О. Істрін, Р. Грейвс, Г. Г. Крючков, А. Frutiger, Р. Duplan та інших. Ці дослідники намагаються віднайти в алфавітних системах письма імпліцитні значення, основу для розкриття принципів світобудови. Отже, **актуальність** теми зумовлена оновленням підходом до онтології письма, зокрема до вивчення літерних знаків як основних символів та концептів, що складають образну систему лінгвістичної картини світу.

Мета статті – встановити символічні конотації літер, які розкривають філософсько-символічний аспект, зокрема принцип єднання протилежностей, алфавітної системи французького письма.

Об'єктом дослідження виступають літерні знаки французького алфавіту, **предметом** дослідження є символічні значення літерних знаків французького письма, що відображають принцип гармонії протилежностей.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У багатьох світових традиціях виникнення алфавітів зводиться до божественного джерела, з чим і пов'язана його символічна функція. Містика літер у різних релігіях заснована на уявленні, що між знаком та створенням світу існують певні відношення й абстрактна система алфавіту узгоджується із порядком, що лежить в основі світобудови. Наприклад, світобачення давніх китайців, яке засноване на ідеї загальної гармонії між мікрокосмосом та макрокосмосом відобразилося у складній символіці алфавіту. У давніх греків відношення знаків письма до Всесвіту відбилося в тому, що літерам надавалися цифрові значення та світосприйняття зводилося до системи чисел та числових відносин. Алфавіт розумівся як набір знаків, за допомогою якого незалежно від використання літерних знаків у мові, світ відбивався у формі пропорційної аналогії, у свою чергу, за допомогою реалізації магічної сили, яка приписувалася літерам, можливо було впливати на розвиток певних подій. Таке мислення було властивим не тільки піфагорійцям, гностикам та індуїзму, а й хуруфіям (від арабського *huruf* - літери) та представникам ісламу.

У властивому для індійської традиції уявленню про склади (біджас) окремі склади мантр (магічних виразів) ведичних текстів виражають сутність божества. Сила цих складів реалізується не тільки у звуках за допомогою рецитацій, а й при зануренні в їх графічні форми, що зафіксовані в медитаційних образах (мандалах).

Уявлення про те, що літерні знаки є носіями таємної, більш високої істини було сприйнято європейською культурою через пізноантичну спадщину, під впливом представлень про святість або божественне походження літер алфавіту, характерних для релігії народів Передньої Азії. Містика алфавіту використовувалася в розтлумаченні Святого Письма, апокаліптиці, мантиці, магії та астрології. До знакових засобів, що безпосередньо беруть участь у моделюванні алфавітних систем, зокрема французької, належать мови чисел і геометричних фігур. У цьому процесі опосередковано бере участь мова образів, іконічна мова, музичні і кольорові коди, а вивчення цих засобів привело нас до висновку, що вони мають ноуменальну («ноумен» – річ у собі, за І. Кантом), феноменальну природу, що сприяє інтерпретації ідеального і духовного начал, сутності, форми і гармонії як складних символічних систем.

З ідеографічного погляду всі літери французького алфавіту представляють собою графічні символи, які складаються з комбінацій певних геометричних елементів – простих складених частин, кожна з яких одночасно має самостійне особливе значення. Зауважимо, що вивчення символіки геометричних фігур загалом, та тих, з яких складаються літери алфавіту, зокрема наближають нас до розуміння світобудови. Кожна геометрична фігура може алегорично розумітися як своєрідна карта, в якій закладена частина загального знання про устрій світу, людини, космосу. Володіючи абсолютною символічною мовою геометричних знаків, можливо віднайти розуміння законів природи, проєкції світу. Враховуючи основні символічні характеристики геометричних форм із яких складаються літери французького алфавіту, спробуємо декодувати деякі літери алфавіту (**B, D, M, N**) як символічні знаки та розкрити філософсько-символічний аспект єднання протилежностей французького письма.

Літера **B** (друга літера алфавіту), що складається з вертикальної лінії та двох дуг, які схожі на цифру три, може символізувати зв'язок божественної віри (вертикаль), триєдності Бога і нескінченності. Оскільки дві дуги також уподібнюються спіралі – еволюційному знаку космічних форм у русі, то зазначена літера відображає відношення між одиничністю і множинністю. На матеріальній площині літера **B** нагадує людині про те, що вона має Божественне коріння і зійшла в матеріальний світ (вертикаль), де має певні обмеження (дуга), які потрібно усвідомити та переосмислити (дві рівноправні дуги). У системі французького алфавіту літера **B** посідає другу позицію не випадково, по-перше, за своєю графічною формою має дві дуги, по-друге, уособлює в собі значення рівноваги та поєднання двох можливостей: чоловічого і жіночого, позитивного і негативного, добра і зла, світла і темряви, народження і смерті тощо.

У процесі семантичного аналізу було встановлено, що поняття рівноваги у цьому випадку зумовлено такими чинниками:

- по-перше, ініціаль **B** уособлює у собі чотири протилежні стихії вода / вогонь, земля / повітря. Наприклад, вода / вогонь, – *bachot (m), baie (f), baigner, baigneur (m), baignoire (f), bain (m) / bouillir, bouilloire (f), brasier (m), braisière (f), briller, brio (m), briquet (m), bronzette (f), brouir, bruir, brûler, bûcher (m)*; земля / повітря – *béchage (m), bêcher, berge (f), berme (f), bineur (m), blocaille (f), bocage (m), bois (m), / borée (f), bouffée (f), bourrasque (f), bora (f), bise (f), blizzard (m), brise (f), brume (f), buée (f), burle (f)*. Зауважимо, що вода і земля віддзеркалюють жіночий початок, а вогонь та повітря – чоловічий;

- по-друге, ініціаль **B** містить у собі поєднання різних кольорів, зокрема, синього, блакитного – *bleu (m), bluâtre (adj.)* тощо – символ неба й моря, де море це підсвідоме, жіночий початок, велика Матір, глибокі таємниці, а небо – свідомість, чоловічий початок, великий Отець, відкрита експансивна частина душі; коричневий та його відтінки: *beige (adj.), beigeasse (adj.), beigeâtre (adj.), bis (adj.), bistre (adj.), brun (m), bronzé (adj.)* – символ землі; жовтий: *blond (adj.), blondeur (f)* – символ сонця, вогню; білий: *blanc (n, adj.)* – символ вітру. Отже, у цьому випадку всі стихії знову переплелися у літерному знаку **B**;

- по-третє, **B** відображає дихотомії богошанування / богохульство: *béat (adj., n, f), béatitude (f), béguine (f), bénédiction (f), bénir, Bible (f), bigot (m, f) / blasphème (m), boudi (interj.), bougrement (adv.), bran de... ! (interj.)*, початок нового / кінець, край: *bleubite (m), bleusaille (f), bouture (f), houturage (m), brin (m), brouille (f)*, лексичні одиниці зі складеними елементами *bio* від грецького *bios* – життя, *blast* (*blast*) від грецького *blastos* – зародок, росток / *bord (m), bout (m), borne (m), bouchée (f), bribe (f), brin (m)* та інші.

Літера **D** (четверта літера) складається з чоловічого (пряма вертикаль) і жіночого начал (дуга) та символізує двостатевий аспект Бога. Отже, **D** представляє собою півсферу – символ напівбога (**Demi-Dieu**). Саме тому цей літерний знак безпосередньо пов'язаний із Богом, тоді як графічний образ великої літери **D** (права півсфера) або маленької **d** (ліва півсфера) ілюструє стан і ступінь еволюції Бога. Це твердження можна порівняти із наявною у французькій мові часткою «**De**», яка у власних назвах передає дворянські корені родини, аристократичну шляхетність, «блакитну» кров. Четверта у алфавітній системі літера **D** виражає надійну основу, цілісність, здатність приймати правильне рішення, єдність. Число «чотири» є моделлю статичної цілісності, ідеально стійкої структури – квадрата, що зумовило його використання в різноманітних міфах про створення Світу. Це число та будь-який його геометричний еквівалент позначають Абсолют і створеним ним матеріальний світ. Таким чином, у французькому алфавіті літера **D** символізує завершеність, повноту, медитацію, Бога. Проте у французькій понятійній системі ініціаль **D** відтворює дуалістичне протиставлення Бог / Диявол: *Dieu (m), déesse (f), demiurge (m), déité (f), déification (f), défier, devin (m) / diable (m), démon (m), dérélition (f), diablerie (f), diabolin (m), décide (m, f)*. Цей факт підштовхує нас на думку про взаємозалежність та взаємозв'язок цих аспектів буття.

Дуалістичний характер літерного знака **D** проявляється в сучасній французькій мові й у дихотомії початок руху / завершеність, занепад, наприклад, *début (m), déclencher, découverte (f), descendance (f), détectabilité (f), devancer / décadence (f), décéder, déchéance (f), déchet (m), déchoir, décimation (f), déclin (m)*; задоволення, радість / засмучення, розчарування – *délice (m), délectation (f), distraction (f), divertissement (m) / déboire (m), déception (f), déconvenue (f), dépit (m), désespérance (f), désespoir (m), désillusion (f), douleur (f)*.

Літера **M** (тринадцята літера) найчастіше асоціюється з Любов'ю. Її форма являє собою дві одиниці, які дивляться одна на одну, або дві людини (два знаки **I**, дві вертикальні лінії), які тримаються за руки – символ андрогінності (двостатевості). Зауважимо, що цей концепт ми знаходимо у слові *aMe* (душа). Як початкова, літера **M** є семантичним носієм таких слів, як *Marie* (діва Марія), *Mère* (мати) – символом абсолютної Любові та *Matière* (Матерія), яке можна розтлумачити через графічний образ літери. У цьому випадку **M** складається з центрального знака **V** та двох стовпів або опор обабіч, які й означають Матерію, що може мати такі два складники: *Verbe* (Слово) та *Vie* (Життя). До речі, само слово *Mot* (слово) також починається з літери **M**. Два стовпи, які притаманні й графічній формі літери **H**, є основою життя, символом стабільності, вічності. Вони також символізують ворота до Храму, до нескінченного простору. Представлена літера є початковою й для слова *Mort* (смерть). Проте на духовному рівні смерті не існує як такої. Дві симетричні лінії у графічному образі **M** свідчать, що смерть – це процес перетворення, навіть відродження. Будучи тринадцятою літерою у французькому алфавіті, **M** являє собою традиційний символ переходу від смерті (матеріальний стан) у інший вимір (духовний стан).

Семантичний аналіз слів із ініціаллю **M** встановив, що представлений літерний знак відображає мегаконцепт «Жіночий початок», який реалізується через такі семантичні компоненти, як:

- поняття жінка – дівчина / мати / бабуся, як у позитивному (пестливому), так і негативному (зневажливому) значеннях, наприклад, *madame (f), mademoiselle (f), madone (f), magnarelle (f), mamma (f), maman (f), mame (f), m'âme (f), mémé (f), mamé (f), mémère (f), mère (f), mamie (f) / marâtre (f), margoton (f), maritorne (f), matricide (m), mégère (f), mocheté (f), moukère (f)* тощо;
- материнство, життя: *mamelle (f), mamelon (m), maternage (m), maternal (adj.), materner, materniser, maternité (f), matrice (f)* та інші;
- панування жіночої влади: *martiarcat (m), matriarche (f), matriclan (m), matrilineaire (adj.), matrone (f), matronyme (m), matronymique (adj.), misandre (f)* ;
- шлюб, родина, дім: *maison (f), variable (adj.), mariage (m), marida (m), mari (m), marié (adj., m, f), marier, marieur (m), mariralement (adj.), matrimonial (adj.), ménage (m), ménagère (f), mésallier* ;
- діва Марія: *Marie, marial (adj.), mariologie (f), mariste (m)* тощо
- магія та містика, як символи жіночої сили: *magie (f), magicien (m), maléfice (m), mancie (f), miracle (f), mystère (m), mystagogie (f), mysticisme (m)* ;
- матерія – жіночий аспект Буття: *matérialisation (f), matériel (adj., m), materiau (m), matière (f)* ;
- вода як архетип універсальної жіночої енергії: *marais (m), mare (f), marécage (m), marigot (m), marée (f), marin (adj.), mateiot (m), mer (f), mouille (f)*;

- земля як материнський символ жіночого принципу Всесвіту, який здатний до сприйняття та поновлення: *macadam (m)*, *maçon (m)*, *maquis (m)*, *massif (m)*, *mayen (m)*, *mesa (f)*, *moellon (m)*, *mont (m)*, *montagne (f)*;

- смерть: *meurtre (m)*, *mort (f)*, *mourir, mouvoir (m)*;

- негативізм: лексичні одиниці з префіксом *mal*; слова з префіксом *mé*; лексеми із префіксом *mis (miso)* від грецького *misein* – ненавидіти. Відзначимо, що переважна більшість слів із зазначеною вище конотацією у французькій мові марковані жіночим родом.

Разом із тим, ініціаль **M** репрезентує й чоловічий початок, зокрема, у назвах, пов'язаних із поняттями хлопець / чоловік, зв'язок із планетою Марс – богом війни, про що свідчать семи, пов'язані із назвою зазначеної вище планети: *Mars (m)*, *martien (adj., m, f)* та поняття війна, зброя, наприклад, *militaire (adj., m)*, *mitraillede (f)*, *mousquet (m)*. Представлена дихотомія має безпосередній зв'язок із графічним образом літери **M**, котра, як уже було визначено, представляє собою дві одиниці, повернені одна до одної.

Принцип гармонії протилежностей відображено також у дихотомії великий (багато) / маленький (мало). Наприклад, поняття «великий» реалізується в лексемах зі складеними компонентами *maha* – великий, *maxi* від лат. *maximum* – дуже великий, *méga (mégalo)* від грецького *magas, megalon* – той, що має великі розміри, *multi* від лат. *multus* – багато, різний, *myria* від грецького *myrias* – десять тисяч, а також словами *maous (adj.)*, *mastar (adj., m, f)*. Водночас поняття «маленький» представляють лексичні одиниці з префіксами *micro* від грецького *miktos* – дуже маленький, *mini* від лат. *minimum* – маленький, *mono* від грецького *monos* – один, а також словами *minorité (f)*, *minuscule (adj.)*, *molécule (f)*, *mollusque (m)*.

Отже, з огляду на викладені вище факти, літерний знак **M** у французькій картині світу відображає насамперед жіночий початок, який концентрується в поняттях мати, материнство, життя, родина, дім, магія, вода, земля, матерія, негативізм. Водночас літера-символ **M** має й дихотомічні зв'язки, зумовлені симетричною формою знака, зокрема життя / смерть, жіноче / чоловіче, велике / маленьке.

Інтерпретація літери **N** (чотирнадцятої літери) зумовлена графічною формою знака: дві вертикалі (дві сутності), які мають між собою зворотний зв'язок у вигляді діагоналі. Це символ Негативу (*Négatif*). Відзначимо, що знаки **M** і **N** є серединними літерами французького алфавіту (тринадцята та чотирнадцята літери) і можуть відображати два антагонізми: Любов (**M**) та Ненависть (**N**). Адже не випадково, що вимова літери **N** та французького іменника *haiNe* (ненависть) збігається.

На семантико-лексичному рівні літера **N** у сучасній французькій мові виражає негативну конотацію, зокрема поняття заперечення, відмови: *ne (partic., adv)*, *négation (f)*, *négativisme (m)*, *négativité (f)*, *ni (conj.)*, *niable (adj.)*, *nier, niet (m)*, лексеми зі складеним компонентом *non-*, *nul (adj.)*, лексичні одиниці зі складеним елементом *nul-* тощо; емоції, що мають негативне забарвлення: презирство: *narquer, narque (f)*, *narquois (adj.)*, *nique (f)*, жаль, сум: *navrant (adj.)*, *navrer, navré (adj.)*, *nébuleux (adj.)*, роздратування: *nerveux (adj.)*, *nervosité (f)*, байдужість: *nonchalance (f)*, *neutralité (f)* та ін.; дурість: *nave (f)*, *nicodème (m)*, *nigauderie (f)*; чорний колір як поняття первісної темряви, ганьби, відчаю, зруйнування, зіпсованості, лиха, суму, приниження, скрутності [1, с. 356–357]: *noir (adj., m)*, *noirâtre (adj.)*, *noirceur (f)*, *noircir*, лексеми зі складеним елементом *nigri-*, *nigro-* від лат. *niger* – чорний; північ – символ холоду, темряви, ночі, зими, чоловічої сили [1, с. 296–297]: *nord (m, adj.)*, *nordé (m)*, *nordet (m)*, *nordir*, *norois (m)*; карлик, що уособлює несвідомі та аморальні сили природи, людське невігластво [1, с. 129; 2, с. 120]: *nabot (m, adj.)*, *nain (adj., m, f)*, *nanifier*, *nanisme (m)*, лексичні одиниці зі складеним компонентом *nano* від грецького *nannos* – карлик, карликовий.

Водночас ідеограма **N** репрезентує концепт «життя», який об'єднує такі поняття, як: шлюб: *nubilité (f)*, *nuptial (adj.)*, *nuptialité (f)*; народження: *naissance (f)*, *nourrisson (m)*; щось нове: *novation (f)*, *novice (m)*, лексичні композити та одиниці з *néo* від грецького *neos* – новий; вода: *nacelle (f)*, *nage (f)*, *nager, navire (m)*, *noyade (f)*, *noyer*, до цієї ж групи слів належать й міфічні водні істоти: *Neptune (m)*, *néreïde (f)*, *nixe (f)*; ніч як материнський аспект жіночої сили [1, с. 218]: *noctambus (m)*, *nuît (f)*, *nuîtée (f)*; хмара – символ родючості та життєвої сили [1, с. 220]: *nuage (m)*, *nue (f)*, *nuée (f)*, *nirole (f)*; число «дев'ять» – символ повноти, досягнення, початку й кінця, цілісності [1, с. 380–382; 2, с. 40–41], оскільки саме дев'ять місяців потрібно для того, щоб виносити і народити здорову дитину: *neuf (adj., m)*, *neuvain (m)*, *neuvaine (f)*, *neuvième (adj., m, f)*, *nonuple (adj.)*, *nonupler*.

У цілому літера-ідеограма **N** у французькому мовному континуумі репрезентує антогоністичні концепти «негатив» і «життя», протилежні поняття жіночий / чоловічий початки, життя / смерть.

Представлені дихотомії реалізують загальний принцип світобудови – гармонії протилежностей, який здебільшого й зумовлений симетричною графічною формою літерного знака – дві вертикалі, поєднані діагональною лінією.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Літера – це складний графічний образ алегоричного, метафоричного порядку, який репрезентує та розкриває реальності матеріального і духовного світів. У свою чергу, алфавіт представляє упорядковану систему літерних символів або кодів, яка здатна передавати понятійну систему знань конкретної лінгвокультури. В основі будь-якої алфавітної системи лежить символічна теорія форм. Літери французького алфавіту за своєю графічною формою є геометричними фігурами, які усередині системи відображають трансцендентні поняття та реалії. Дуалістичний характер літер зумовлений симетричною формою літерних знаків. Такі літери, як **B, D, M, N** є симетричними на горизонтальній або вертикальній площинах і репрезентують різні дихотомічні зв'язки, найпоширенішими з яких є Бог / Диявол, Життя / Смерть, Жіноче / Чоловіче, Початок / Кінець, Ціле / Частина, Велике / Маленьке тощо. Саме такий характер літерних знаків дав нам змогу стверджувати, що в ініціалах французької лінгвокультури закладено основні філософські принципи світобудови, зокрема принцип гармонії в протилежностях. Одним із перспективних напрямів дослідження може стати виявлення символічного взаємозв'язку між літерним знаком французького письма та його числовим значенням.

Джерела та література

1. Купер Дж. Энциклопедия символов / Дж. Купер. – М. : Золотой век, 1995. – 402 с.
2. Полная энциклопедия символов / [сост. В. М. Рошаль]. – М. : АСТ, 2006. – 515 с.

Сидельникова Лариса. Отображение принципа гармонии противоположностей в буквенных знаках французского письма. В статье приведены результаты исследования символических особенностей буквенных знаков современного французского письма. Впервые осмысленно функционирования букв французского алфавита как геометрических форм, которые внутри системы отражают универсальные метафорические понятия и отражают основные принципы мировосприятия, в частности гармонии противоположностей. В работе установлены основные символы и концепты, которые составляют образно-понятийную систему начальных букв французского письма, самыми распространенными из которых есть Бог / Дьявол, Жизнь / Смерть, Женское / Мужское, Начало / Конец и другие. Дуалистический характер букв позволил раскрыть философский принцип гармонии противоположностей.

Ключевые слова: буквенный знак, символ, концепт, алфавит, письмо, французский язык.

Sydelnykova Larisa. Representation of Harmony Principle of Opposites in French Alphabet Signs. The article presents the results of a study of symbolic features of alphabet signs of modern French. First meaningful functioning of the French alphabet signs as geometric shapes that reflect internally universal metaphorical concepts and reflect the basic principles of perception of the world, in particular harmony of opposites. The article establishes the basic concepts and characters that make up the figurative conceptual system initial letters of French, the most common of which is God / Devil, Life / Death, Male / Female, Start / End and others. Dualistic character of letters helped expose philosophical principle of harmony of opposites.

Key words: alphabet signs, symbol, concept, alphabet, writing, the French language.

Стаття надійшла до редколегії
31.03.2014 р.

УДК 811.133.1

Тетяна Хайчевська

Експресивне використання дефіса в художньому тексті (на матеріалі французької літератури ХХ століття)

У сучасному французькому писемному мовленні, зокрема у друкованих ЗМІ, інтернет-блогах, рекламі та художній літературі простежується тенденція до незвичного використання графічних засобів для опосередко-